ความร่วมมือระหว่างภาครัฐภาคเอกชนและภาคประชาสังคม เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สู่ความยั่งยืนของชุมชนเจริญพัฒนาถาวร เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร

เสริมวุฒิ ภวภูตานนท์ ณ มหาสารคาม[1]

รองศาสตราจารย์ ดร.มูฮัมหมัดอิลยาส หญ้าปรัง[2]

บทคัดย่อ

การค้นคว้าอิสระฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความร่วมมือของภาครัฐภาคเอกชนและภาคประชาสังคมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อความยั่งยืนของชุมชนเจริญพัฒนาถาวร เขตสวนหลวงกรุงเทพมหานคร 2) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของความร่วมมือในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อความยั่งยืนของชุมชมเจริญพัฒนาถาวร เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร 3) เพื่อศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคจากความร่วมมือของภาครัฐภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อความยั่งยืนของชุมชนเจริญพัฒนาถาวร เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความครอบคลุมและกระจ่างชัด ผลการวิจัยพบว่า 1) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สู่ความยั่งยืนของชุมชนเจริญพัฒนาถาวร เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานครอาศัยการบูรณาการความร่วมมือภาครัฐภาคเอกชนและประชาสังคม ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อความยั่งยืนประกอบด้วยทรัพยากรการท่องเที่ยวและบริบทชุมชนการบริหารจัดการการท่องเที่ยว การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ตลอดจนกระบวนการการมีส่วนร่วม 2)ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากกระบวนการความร่วมมือคือข้อจำกัดด้านงบประมาณที่ไม่สอดคล้องกับโครงการและกิจกรรมซึ่งมีผลกระทบโดยตรงต่อทิศทางการพัฒนาและขับเคลื่อนการท่องเที่ยว

---

[1] นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

[2] อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต (กลุ่มวิชาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น)

เชิงอนุรักษ์ของชุมชนเจริญพัฒนาถาวร 3) แนวทางการแก้ไขปัญหาความร่วมมือของภาครัฐ ภาคเอกชนและประชาสังคม ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มุ่งส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างจริงจังของทุกภาคส่วน การประชาคมการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง การกำหนดบทบาทและหน้าที่ของผู้มีส่วนร่วมอย่างชัดเจน ส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมฟื้นฟูสภาพน้ำในคลองบางโคล่การบำบัดน้ำเสียต้นทางตั้งแต่ในระดับครัวเรือน การใช้พืชกำจัดน้ำเสีย การรณรงค์เพื่อสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์คลอง การมีส่วนร่วมกิจกรรมดูแลรักษาคลองและพื้นที่สาธารณะริมฝั่งคลอง การขอสนับสนุนทุนทรัพย์จากภายนอกเพิ่มเติม มีการออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เชื่อมโยงคลองบางโคล่ แหล่งเรียนรู้การเกษตรในเมือง ฟาร์มเลี้ยงสัตว์ ศิลปวัฒนธรรมและวิถีชุมชน ตลอดจนมีการประเมินผลรูปแบบกิจกรรมโครงการอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาและขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สู่ความยั่งยืน

Abstract

This independent study aims to 1) Examine the collaboration among the public sector, private sector, and civil society in promoting ecotourism within the Charoen Phatthana Thaworn Community. 2) Investigate the problems and obstacles affecting cooperation in ecotourism development within the Charoen Phatthana Thaworn Community3) Explore possible solutions to strengthen collaboration among the public sector, private sector, and civil society in promoting sustainable ecotourism.

This study employed a qualitative research approach to obtain comprehensive and in-depth information. The research findings revealed that1) Sustainable ecotourism development in the Charoen Phatthana Thaworn Community, Suan Luang District, Bangkok, relies on the integration of cooperation among the public, private, and civil society sectors. This collaboration supports ecotourism promotion through the use of local tourism resources and community context, effective tourism management, knowledge exchange, and participatory processes 2) The main problems and obstacles in the collaborative process arise from budget constraints that do not align with project activities, directly affecting the

direction and progress of community-based ecotourism development 3) The proposed solutions to enhance cooperation among all sectors include promoting active and continuous participation, conducting community forums, and clearly defining the roles and responsibilities of stakeholders. Additional measures involve promoting environmental conservation, restoration of the Bang Khlo Canal, household-level wastewater treatment, and the use of aquatic plants for natural water purification. Furthermore, awareness campaigns should be conducted to foster environmental consciousness and encourage participation in canal and public space maintenance activities. The study also recommends seeking external financial support, designing interconnected ecotourism routes linking Bang Khlo Canal with urban agriculture learning centers, animal husbandry sites, cultural heritage areas, and local ways of life. Finally, regular monitoring and evaluation of tourism projects and activities are essential to continuously develop and advance sustainable ecotourism in the community.

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การท่องเที่ยวถือเป็น เครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศไทย ซึ่งช่วยสร้างรายได้อย่างมหาศาล ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม กิจกรรมท่องเที่ยวล้วนสร้างระบบหมุนเวียนทางเศรษฐกิจ สร้างการจ้างงานทุกภาคส่วน ส่งเสริมการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น ช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดีของประเทศไทยในระดับนานาชาติ และมีบทบาทสำคัญในการสร้างความเชื่อมั่น ต่อนักลงทุนต่างชาติที่จะเข้ามาประกอบกิจการในประเทศไทย อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของไทย ยังเป็นพลังขับเคลื่อนเศรษฐกิจและยังเป็นเครื่องมือฟื้นฟูเศรษฐกิจหลังสถานการณ์วิกฤต โดยเฉพาะการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนและภาคธุรกิจที่เกี่ยวเนื่อง และช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในทุกภูมิภาค (ยุทธศักดิ์ สุภสร, 2567)

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หมายถึง การท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการเรียนรู้และชื่นชมทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนในท้องถิ่น โดยมีการจัดการที่ลดผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมและส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและได้รับประโยชน์

จากการท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรม (Honey, 2008) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการเดินทางไปยังพื้นที่ธรรมชาติอย่างมีความรับผิดชอบ เพื่อเรียนรู้ศึกษาและชื่นชมระบบนิเวศ วัฒนธรรมท้องถิ่นโดยมีเป้าหมายเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีของคนในพื้นที่นั้น (The International Ecotourism Society, 2005) ตามแนวทางการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนโดยเน้นการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งแนวทางดังกล่าวสามารถประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมในบริบทของกรุงเทพมหานคร เมืองหลวงที่มีทั้ง พื้นที่ธรรมชาติ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและชุมชนท้องถิ่น ภายใต้แผนพัฒนากรุงเทพมหานครระยะยี่สิบปี (พ.ศ.2561-2577) เพื่อผลักดันให้เป็นเมืองศูนย์กลางการท่องเที่ยวระดับโลก ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งเน้นการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวที่ผสมผสานระหว่างธรรมชาติและวัฒนธรรม อาทิ ย่านสร้างสรรค์บ้านบุ เขตบางพลัด การท่องเที่ยววิถีคลองบางชัน เขตคลองสามวา การท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมชุมชนตลาดหัวตะเข้ และบ้านบางน้ำผึ้งน้อย เขตลาดกระบัง โดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนเจริญพัฒนาถาวร เขตสวนหลวง นอกจากจะมีศูนย์เรียนรู้เกษตรในเมืองและการเลี้ยงสัตว์ การจัดการสิ่งแวดล้อม การเพิ่มพื้นที่สีเขียว การปรับภูมิทัศน์ริมฝั่งคลองเพื่อการท่องเที่ยว การฟื้นฟูคลองบางโคล่ และยังเป็นชุมชนต้นแบบการจัดการขยะอย่างมีระบบ ส่งเสริมจิตสำนึกสาธารณะของคนในชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และหวงแหนธรรมชาติ ส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมภูมิปัญญา ย่านสร้างสรรค์ซึ่งเป็นชุมชนดั้งเดิมควบคู่การพัฒนา มีความโดดเด่นด้านการรวมกลุ่มเพื่อดูแลสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ชุมชนสะอาดและน่าอยู่อีกทั้งเชื่อมโยงกับการเรียนรู้วัฒนธรรม ท้องถิ่น การทำอาหารพื้นบ้านการสืบสานภูมิปัญญาชุมชนภาครัฐในพื้นที่โดยเฉพาะสำนักงานเขตสวนหลวงมีบทบาทสนับสนุนชุมชนเจริญพัฒนาถาวรให้เป็น ชุมชมเข้มแข็งน่าอยู่ปลอดยาเสพติด มีระบบจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพ ชุมชมต้นแบบด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมซึ่งเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากโดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมเพื่อให้สอดคล้องกับ แนวทางการพัฒนาของแผนปฏิบัติราชการกรุงเทพมหานคร เขตสวนหลวง และนโยบายกรุงเทพมหานครเมืองน่าอยู่สำหรับทุกคน (สำนักงานเขตสวนหลวง, 2567) ดังนั้นการศึกษาความร่วมมือระหว่างภาครัฐภาคเอกชนและภาคประชาสังคม เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สู่ความยั่งยืนของชุมชนเจริญพัฒนาถาวร เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทราบถึงประเด็นปัญหาและอุปสรรคของ

ความร่วมมือระหว่างภาครัฐภาคเอกชนและภาคประชาสังคม แนวทางในการแก้ไขปัญหาและลดอุปสรรค ตลอดจนแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคส่วนสำคัญในการร่วมกำหนดรูปแบบโครงการ กิจกรรม ทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้สอดคล้องกับบริบทชุมนุมเพื่อขับเคลื่อนสู่ความยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาความร่วมมือของภาครัฐภาคเอกชนและภาคประชาสังคม ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อความยั่งยืนของชุมชนเจริญพัฒนาถาวร เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร

2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของความร่วมมือในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อความยั่งยืนของชุมชมเจริญพัฒนาถาวร เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร

3. เพื่อศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคของความร่วมมือของภาครัฐภาคเอกชนและภาคประชาสังคม ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อความยั่งยืนของชุมชนเจริญพัฒนาถาวร เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.ทราบถึงลักษณะความร่วมมือ แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อความยั่งยืนของชุมชนเจริญพัฒนาถาวร เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร

2. เข้าใจสภาพปัญหา อุปสรรคของความร่วมมือภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคม ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนเจริญพัฒนาถาวร เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร

3. เสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคของความร่วมมือภาครัฐภาคเอกชนและภาคประชาสังคม เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สู่ความยั่งยืนของชุมชนเจริญพัฒนาถาวร เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร

4.ได้นำเสนอองค์ความรู้เชิงวิชาการ เพื่อให้ผู้ที่สนใจสามารถนำองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้ ไปทำการวิจัยต่อยอด เพื่อสร้างการพัฒนา การนำเสนอแนวคิดแนวทางในการสร้างความร่วมมือ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการร่วมสร้างสรรค์สังคม ประเทศไทยและในระดับโลก

ทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดทฤษฎีการจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่ New Public Governance Theory: (NPG)

คือแนวทางการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐภาคเอกชนและภาคประชาสังคม เพื่อแก้ไขปัญหาสาธารณะที่ซับซ้อน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน การกระจายอำนาจ และการสร้างเครือข่าย ซึ่งช่วยให้การบริหารงานสาธารณะ มีประสิทธิภาพมากขึ้น และตอบสนองต่อความต้องการของสังคมได้อย่างยืดหยุ่นและยั่งยืน1. การยึดหลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของคนในสังคมเป็นเป้าหมาย

แนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วม (Participation Theory and Concept)

ความหมายของทฤษฎีการมีส่วนร่วม ทฤษฎีการมีส่วนร่วม (Participation Theory) เป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นให้ประชาชนและทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีบทบาทในกระบวนการตัดสินใจ การดำเนินงาน และการประเมินผล เพื่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม (Ownership) และนำไปสู่ความยั่งยืนในการพัฒนา

แนวคิดหลักของการมีส่วนร่วม

1. แนวคิดตามระดับของการมีส่วนร่วม (Levels of Participation) Arnstein (1969) ได้เสนอ "บันไดแห่งการมีส่วนร่วมของพลเมือง" (Ladder of Citizen Participation) ซึ่งแบ่งระดับการมีส่วนร่วมเป็น 8 ขั้น ตั้งแต่การถูกชักจูง (Manipulation) จนถึงการมีอำนาจร่วม (Citizen Control)ต่อมามีการปรับให้เข้าใจง่ายในบริบทชุมชนไทย เช่น การรับรู้ข้อมูล (Information) การแสดงความคิดเห็น (Consultation) การร่วมตัดสินใจ (Decision-Making) การลงมือปฏิบัติ (Implementation) การร่วมประเมินผล (Evaluation)(วราภรณ์ พันธุ์พาณิชย์, 2563)

2. แนวคิดการมีส่วนร่วมเพื่อการเสริมสร้างศักยภาพ (Empowerment Participation) แนวคิดนี้มุ่งเน้นให้ประชาชนมีอำนาจในการกำหนดและควบคุมการพัฒนาด้วยตนเอง โดยถือว่าการมีส่วนร่วมคือเครื่องมือในการสร้างทุนมนุษย์และทุนทางสังคม (Social Capital) Chambers (1997) อธิบายว่า การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงคือการ “คืนอำนาจให้กับคนในพื้นที่” เพื่อให้พวกเขามีความสามารถในการตัดสินใจและจัดการทรัพยากรของตนเองได้สอดคล้องกับ วิมลรัตน์ กุลศรี

(2565) ที่เสนอว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นกระบวนการพัฒนาศักยภาพทางสังคมและจิตสำนึกสาธารณะ ที่นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน

แนวคิดทฤษฎีการพัฒนาที่ยั่งยืน

ความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) หมายถึง แนวทางการพัฒนาที่ “ตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ลดทอนความสามารถของคนรุ่นอนาคตในการตอบสนองความต้องการของตนเอง” ซึ่งเป็นนิยามที่มาจากรายงานของ World Commission on Environment and Development (WCED) ในงานวิจัยล่าสุดยังพบว่าแนวคิดนี้ได้รับการขยายความว่า เป็นกระบวนการที่รวมมิติทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมไว้ด้วยกันและมีเป้าหมายเพื่อให้ระบบนิเวศ (ecosystem) สามารถส่งมอบทรัพยากรและการบริการระบบนิเวศ(ecosystem services) ให้กับมนุษย์ได้อย่างยั่งยืนโดยไม่ทำลายความเสถียรของระบบนั้น นอกจากนี้ งานวิจัยไทยก็ได้วิเคราะห์ว่า แนวคิดนี้มี “ความขัดแย้ง” ภายใน (contradictions) ระหว่างการเติบโตทางเศรษฐกิจ กับการจำกัดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นประเด็นที่ต้องพิจารณาอย่างรอบด้าน

แนวคิดทฤษฎีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism Theory)

ทฤษฎีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นแนวคิดที่เน้นการเดินทางท่องเที่ยวโดยคำนึงถึงความสมดุลระหว่าง การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กับ การพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนท้องถิ่น โดยมุ่งให้ผู้ท่องเที่ยวได้ประสบการณ์เรียนรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของท้องถิ่นอย่างลึกซึ้ง ควบคู่กับการลดผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุด แนวคิดนี้มีรากฐานมาจากแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) โดย Cater (1994) ได้เสนอว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็น “การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม พร้อมทั้งสร้างผลประโยชน์แก่ชุมชนในพื้นที่” ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการบูรณาการระหว่างการอนุรักษ์และการพัฒนาในระดับพื้นที่

วิธีการดำเนินการวิจัย

วิธีวิทยา (Methodology) : ทฤษฎีการวิเคราะห์และศึกษา ที่เป็นแนวทางนำสู่การผลิตข้อมูล วิธีการเข้าถึงความรู้และความจริง เป็นแผนกลยุทธ์ กระบวนการและรูปแบบของงานวิจัย

ในภาพรวม ที่จะเป็นแนวทางให้ผู้วิจัย ตัดสินใจว่าจะเข้าไปเก็บข้อมูลอย่างไรให้สอดคล้อง กับเป้าหมายของการวิจัย วิธีวิทยาแบบตีความอาศัยวิธีวิทยาแบบล่างขึ้นบน (bottom up) หรือแบบอุปนัย (inductive) เน้นสร้างทฤษฎี ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนคือ

1.ทำการสังเกตุ อย่างรอบคอบ (make careful observations) ข้อเท็จจริงทุกอย่าง (all facts) ถูกสังเกต (observed) และบันทึก (recorded) โดยไม่เลือกปฏิบัติ

2.ดำเนินการทดลองหรือพิสูจน์ รวมถึงการเปรียบเทียบ (comparisons) แยกแยะ (classification)ข้อเท็จจริง (facts) โดยไม่ใช้สมมติฐาน

3.การวิเคราะห์ข้อมูล (data) อย่างเข้มงวดและค่อยๆ อุปนัยข้อมูลให้มีความเป็นทั่วไป Generalization โดยหาความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูล

4.สร้างข้อพบเห็น ทฤษฎี และสรุปทั่วไปขึ้นมาใหม่ซึ่งก็จะนำไปสู่การพิสูจน์ต่อไปอีก (further testing)

การเก็บข้อเท็จจริงและหลักฐานเชิงประจักษ์โดยใช้เทคนิควิธีเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลจากเอกสาร สัมภาษณ์ การสังเกตการณ์จากพื้นที่วิจัย แล้วทำการวิเคราะห์แบบอุปนัย จากข้อมูลที่เฉพาะเจาะจง แล้วจึงนำไปสู่การสรุปแนวคิดและทฤษฎีที่เป็นกฎทั่วไป โดยใช้แนวทางวิเคราะห์เชิงชาติพันธุ์วรรณนา เพื่อให้เข้าใจบริบทสังคมชุมชนเจริญพัฒนาถาวร เขตสวนหลวง และเพื่อเข้าใจแนวทางความร่วมมือของภาครัฐภาคเอกชนและภาคประชาสังคม ในการร่วมกำหนดรูปแบบโครงการ กิจกรรมและทิศทางการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชน ผู้วิจัยจึงต้องเข้าไปตีความทำความเข้าใจเพื่อให้เข้าใจปรากฏการณ์สังคมในเชิงลึกมุมมองของผู้ที่มีส่วนร่วมในชุนชน(พัด, 2566 หน้า 24)

วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

ในการศึกษาความร่วมมือภาครัฐภาคเอกชนภาคประชาสังคมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สู่ความยั่งยืนของชุมชนเจริญพัฒนาถาวร เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร เลือกใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามเกณฑ์การเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชน เป็นทั้งผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชน ทั้งประชากรและประชากรแฝงซึ่งมีส่วนได้ส่วนเสีย นักเรียน นักศึกษา เยาวชนและนักท่องเที่ยว ต่างยินดีให้ข้อมูล

ประกอบด้วยตัวแทนเจ้าหน้าที่รัฐจำนวน 4 ราย ผู้ประกอบการเอกชนในพื้นที่จำนวน 4 ราย ตัวแทนภาคประชาสังคม 9 ราย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1.การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ซึ่งเป็นวิธีการเก็บข้อมูลด้วยคำถามลักษณะปลายเปิด (Open-ended Question) เพื่อให้ข้อมูลสำคัญ (key information) สามารถถ่ายทอดเรื่องราวได้อย่างเสรี ซึ่งสามารถให้ความเห็นสร้างการกระตุ้นความคิดนำสู่การสนทนาลึกซึ้ง เปิดกว้างครอบคลุมยืดหยุ่นตามสภาวการณ์ ซึ่งผู้วิจัยจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการเก็บข้อมูลเชิงลึกควบคู่การวิเคราะห์เอกสารการอ่านทำความเข้าใจงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนการทบทวนวรรณกรรมซึ่งประกอบด้วยกระบวนการเก็บข้อมูลดังนี้

1.1 ภาครัฐ ประกอบด้วย ผู้แทนเจ้าหน้าที่สำนักงานเขตสวนหลวง ตัวแทนข้าราชการในพื้นที่รวมทั้งสิ้น 4 ราย

1.2 ภาคเอกชน ประกอบด้วย ตัวแทนผู้ประกอบการเอกชนในพื้นที่ จำนวนรวมทั้งสิ้น 4 ราย

1.3 ภาคประชาสังคม ประกอบด้วย ผู้นำชุมชนและตัวแทนคณะกรรมการชุมชนประชาชนในพื้นที่ เยาวชนและนักท่องเที่ยวรวมทั้งสิ้น 9 ราย

2. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ในช่วงการลงพื้นที่เพื่อหาข้อมูล และสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญซึ่งเป็นตัวแทนจากภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคม ตลอดจนการเข้าเยี่ยมชมและเรียนรู้ศูนย์เรียนรู้เกษตรในเมือง โครงการจัดการขยะอย่างเป็นระบบ อาทิ กิจกรรมขยะแลกอากาศร่วมให้อาหารแกะจากโครงการขยะเพื่อนำมาเลี้ยงแกะ เยี่ยมชมโครงการปลูกขยายพันธุ์กระบองเพ็ด การให้อาหารเต่า และร่วมเรียนรู้วัฒนธรรมอาหาร ร่วมประกอบอาหาร เครื่องดื่มสมุนไพร และร่วมเยี่ยมชมศูนย์การผลิตสินค้าเครื่องประดับของฝากของที่ระลึกชุมชน

3. การสนทนากลุ่ม เพื่อแลกเปลี่ยนมุมมองร่วมกัน โดยตัวแทนของแต่ละภาคส่วนจำนวนภาคส่วนละ 1 ราย รวมครั้งละ 3 ราย จำนวน 1 ครั้ง ภาคเอกชนและภาคประชาสังคม 3 ราย จำนวน 1 ครั้ง ภาคประชาสังคมทั้ง3 ราย จำนวน 1 ครั้ง รวมทั้งสิ้น 3 ครั้ง

4.**การวิเคราะห์เอกสาร** ประกอบด้วยเอกสารแนะนำชุมชนของสำนักงานเขตสวนหลวง หนังสือ ตำรา ทบทวนวรรณกรรมและศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นเอกสารทุติยภูมิ และตติยภูมิ เพื่อให้ได้ข้อมูลข้อเท็จจริงนำไปสู่ขั้นตอนการตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูล

สรุปผลการศึกษา

1. ด้านบริบทและทรัพยากรการท่องเที่ยวชุมชน

แนะนำให้ทุกภาคส่วนร่วมกันสำรวจและปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้มีมาตรฐานเดียวกัน ทั้งด้านสิ่งแวดล้อม ความสะอาด ความปลอดภัย และข้อมูลเชิงพื้นที่ท่องเที่ยว โดยจัดทำ “ฐานข้อมูลกลางของชุมชน” เพื่อให้ข้อมูลเรื่องประวัติ วัฒนธรรม และแหล่งท่องเที่ยวถูกต้องตรงกันและใช้งานร่วมกันได้สร้างระบบดูแลทรัพยากรร่วม เช่น กำหนดผู้รับผิดชอบพื้นที่แต่ละส่วนให้ครอบคลุมพื้นที่เพื่อให้ทรัพยากรยังคงสมบูรณ์และใช้งานได้ระยะยาว

2. ด้านการบริหารจัดการร่วมกัน

ควรตั้งคณะทำงานการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่มีตัวแทนจากทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชน เพื่อเป็นศูนย์ประสานงานหลักทำให้การสื่อสารและการตัดสินใจเป็นทิศทางเดียวกันเพื่อบรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ จัดทำแผนการทำงานร่วมกัน โดยกำหนดบทบาทหน้าที่และระยะเวลาดำเนินงานอย่างชัดเจนเพื่อลดความซ้ำซ้อนและเพื่อให้ทำงานได้อย่างต่อเนื่องมีการประชุมติดตามผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อรายงานความก้าวหน้าของรูปแบบกิจกรรม โครงการเพื่อให้ทุกฝ่ายทราบความคืบหน้าของงาน

3. ด้านการเรียนรู้ร่วมกัน

จัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์อย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้แต่ละภาคส่วนเข้าใจมุมมองและข้อจำกัดของกันและกันจัดอบรมเสริมทักษะ เช่น การเป็นไกด์ท้องถิ่นการจัดกิจกรรมเชิงอนุรักษ์หรือการให้บริการนักท่องเที่ยวเพื่อยกระดับความรู้ให้เท่ากันทั้งชุมชนผลิตสื่อความรู้ร่วมกัน เช่น คู่มือชุมชน โปรแกรมท่องเที่ยว หรือคลิปสั้น ๆ เพื่อใช้สื่อสารทิศทางเป้าหมายตาลอดจนแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนในแบบที่ทุกฝ่ายเข้าใจตรงกัน

4. ด้านการมีส่วนร่วมของทั้ง 3 ภาคส่วน

โดยเชิญทุกฝ่ายเข้าร่วมตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการวางแผน เพื่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมและกล้าตัดสินใจร่วมกันจัดระบบสร้างแรงจูงใจ เช่น รายได้หมุนเวียนสู่ชุมชน การ

แบ่งผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม หรือมอบหมายบทบาทที่สอดคล้องกับศักยภาพของแต่ละฝ่าย เปิดพื้นที่ให้ประชาชนทั่วไปเสนอไอเดีย เช่น ผ่านประชุมชุมชน กล่องรับข้อเสนอ หรือสื่อออนไลน์ เพื่อให้ทุกคนมีส่วนร่วมได้ง่ายในหลากหลายช่องทางที่ตนเองสะดวก แนวทางแก้ไขหลักคือ สร้างระบบทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ สื่อสารให้ตรงกัน พัฒนาความรู้ร่วมกัน และเปิดให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมตั้งแต่การร่วมวางแผน ดำเนินงาน และประเมินผล เพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนเจริญพัฒนาถาวรเดินหน้าอย่างมั่นคงและยั่งยืน ความร่วมมือยังไม่ราบรื่นบางเรื่องหรือบางกิจกรรม ไม่ได้วางแผนร่วมกันอย่างจริงจังส่งผลต่อการจัดการยังไม่เป็นระบบ บทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่ายยังไม่ชัดเจน เวลาทำงานไม่สอดคล้องกัน และการมีส่วนร่วมไม่ทั่วถึง การประเมินผลยังไม่ครอบคลุม จึงทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนยังเดินหน้าได้ไม่เต็มที่

อภิปรายผล

การศึกษาครั้งนี้มุ่งทำความเข้าใจความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนเจริญพัฒนาถาวรเขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร รวมถึงปัญหา อุปสรรค และแนวทางพัฒนาความร่วมมือให้เกิดความยั่งยืนในระยะยาว ผลการวิเคราะห์เชิงลึกนำไปสู่การอภิปรายดังต่อไปนี้

1. ความร่วมมือของสามภาคส่วนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

จากผลการวิจัยพบว่า ความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมมีการทำงานร่วมกันในหลายรูปแบบ ทั้งการสนับสนุนทรัพยากร การจัดกิจกรรม และการมีส่วนร่วมของชุมชน แต่อย่างไรก็ตาม ความร่วมมือดังกล่าวยังอยู่ในลักษณะ “ตามภารกิจโครงการ” มากกว่าการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของ Ansell และ Gash (2007) ที่ระบุว่า การกำกับความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต้องอาศัยโครงสร้าง ทิศทาง และกระบวนการสื่อสารระหว่างภาคีอย่างต่อเนื่องจึงจะนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ยั่งยืน

ด้านบทบาทของชุมชนพบว่าภาคประชาสังคมมีส่วนสำคัญในการรักษาอัตลักษณ์และทรัพยากรของชุมชนอีกทั้งทำหน้าที่เชื่อมโยงข้อมูลกับนักท่องเที่ยวซึ่งสอดคล้องกับมุมมองของ Ostrom (1990) ที่กล่าวว่าชุมชนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญที่สุดในการกำกับทรัพยากรท้องถิ่นเพราะมี

ความรู้พื้นถิ่นและผลประโยชน์ร่วมโดยตรงภาคเอกชนมีส่วนสนับสนุนด้านการสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ และการระดมทรัพยากร ขณะที่ภาครัฐทำหน้าที่กำหนดกรอบนโยบายและสนับสนุนการเข้าถึงบริการพื้นฐานแต่การทำงานร่วมกันยังไม่ถึงระดับการประสานงานแบบบูรณาการและยังไม่มีหน่วยงานกลางทำหน้าที่เป็น “ผู้ประสานความร่วมมือ” อย่างชัดเจน

2. ปัญหาและอุปสรรคของความร่วมมือ

2.1 ด้านบริบทและทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชน แม้ชุมชนมีทุนทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมที่โดดเด่นแต่ละภาคส่วนมีการรับรู้คุณค่าที่แตกต่างกันทำให้เกิดความไม่สอดคล้องในการวางแผนคล้ายกับข้อค้นพบของ Pretty (1995) ที่อธิบายว่าการมีส่วนร่วมที่แท้จริงต้องเกิดจากความเข้าใจร่วมไม่ใช่เพียงการเข้าร่วมกิจกรรมเท่านั้น

2.2 ด้านการบริหารจัดการ ขาดหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบการประสานงาน ส่งผลให้กระบวนการแบ่งบทบาทและความรับผิดชอบไม่ชัดเจน การจัดกิจกรรมบางครั้งเกิดความซ้ำซ้อนหรือขาดความต่อเนื่องซึ่งสอดคล้องกับ Huxham และ Vangen (2005) ที่ชี้ว่าความร่วมมือจะสะดุดเมื่อไม่มีข้อตกลงร่วมและแนวทางการจัดการที่เป็นระบบ

2.3 ด้านการแลกเปลี่ยนข้อมูลและการเรียนรู้ร่วม การวางแผนยังขาดเวทีแลกเปลี่ยนข้อมูลอย่างเป็นทางการ ทำให้เกิดช่องว่างของความเข้าใจและลดระดับความไว้วางใจระหว่างภาคส่วนแม้แต่ฝ่ายชุมชนเองก็ยังมีข้อจำกัดด้านทักษะการจัดการข้อมูลท่องเที่ยว การขาดเวทีเช่นนี้ขัดกับข้อเสนอของ Nonaka และ Takeuchi (1995) ที่ระบุว่าความรู้ใหม่จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีพื้นที่สร้างองค์ความรู้ร่วมกัน

2.4 ด้านการมีส่วนร่วม แม้ชุมชนมีความตั้งใจในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแต่ในหลายกรณีชุมชนถูกเชิญเข้าร่วมในขั้นดำเนินการเท่านั้นไม่ได้มีบทบาทตั้งแต่การออกแบบหรือกำหนดทิศทางโครงการ ส่งผลให้เกิดความรู้สึกว่าเป็นผู้รับมากกว่าผู้ร่วมกำหนดซึ่งไม่สอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมที่เน้นความเป็นเจ้าของร่วมตาม Lindberg และ Hawkins (1993)

3.แนวทางในการแก้ไขปัญหาของความร่วมมือ

ความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม แม้จะมีจุดแข็งในด้านความตั้งใจพัฒนาชุมชนแต่ยังต้องการการพัฒนาในมิติต่าง ๆ โดยเฉพาะโครงสร้างการประสานงาน การแลกเปลี่ยนข้อมูล และการมีส่วนร่วมเชิงลึก การแก้ไขปัญหาที่นำเสนอใน

งานวิจัยนี้จึงเป็นแนวทางสำคัญเพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ยั่งยืนตามศักยภาพของชุมชนเจริญพัฒนาถาวรและสอดคล้องกับแนวคิดด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนและความร่วมมือในระดับชุมชนหลายแนวคิดทั้งของ Ostrom, Ansell & Gash, Pretty และนักวิจัยด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อีกหลายท่าน

ข้อเสนอแนะ

1. การจัดตั้งคณะกรรมการด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ควรมีการรวมตัวของตัวแทนชุมชน ภาครัฐ เอกชน และภาคประชาสังคม เพื่อก่อตั้ง “คณะกรรมการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์” ทำหน้าที่กำกับทิศทาง วางแผน และผลักดันกิจกรรมท่องเที่ยวให้เดินหน้าอย่างเป็นระบบ โดยเน้นการบริหารจัดการที่โปร่งใส มีส่วนร่วม และสามารถติดตามผลได้อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนเติบโตบนพื้นฐานของความยั่งยืนแท้จริง

2. การรวบรวมและถ่ายทอดเรื่องราววิถีชุมชน

รูปแบบการเขียนบทสัมภาษณ์ ภาพถ่าย หรือสื่อดิจิทัล การเล่าเรื่องเหล่านี้จะช่วยให้ผู้มาเยือนเข้าใจบริบท วัฒนธรรม และประสบการณ์ของชุมชนได้ลึกซึ้งควรมีการจัดทำคลังข้อมูลที่บันทึกเรื่องราว ภูมิปัญญา และเส้นทางวิถีชีวิตของคนในชุมชนไม่ว่าจะเป็นผ่านยิ่งขึ้นอีกทั้งยังเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้การท่องเที่ยวเชิงอัตลักษณ์ สามารถรักษารากเหง้าและตัวตนของชุมชนให้คงอยู่พร้อมกับพัฒนาไปข้างหน้า

3. การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวและเครือข่ายชุมชน

ควรวางแผนสร้างเส้นทางท่องเที่ยวภายในชุมชนที่เชื่อมโยงจุดเด่น จุดเรียนรู้ และทรัพยากรท้องถิ่นอย่างเป็นลำดับ รวมถึงขยายการประสานความร่วมมือกับชุมชนใกล้เคียงเพื่อสร้างระบบเครือข่ายท่องเที่ยวที่รองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างทั่วถึงการเชื่อมโยงนี้ไม่เพียงช่วยกระจายรายได้แต่ยังก่อให้เกิดความร่วมมือด้านวัฒนธรรม การตลาด และกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกัน ส่งผลให้การท่องเที่ยวมีความหลากหลายและต่อยอดได้ในระยะยาว

บรรณานุกรม

กรุงเทพมหานคร. (2566). *แผนปฏิบัติราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2566–2570*. สืบค้นจาก https://bma.go.th

กรุงเทพมหานคร. (2565). *แผนพัฒนากรุงเทพมหานคร ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561–2580)* ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักยุทธศาสตร์และความร่วมมือ.

สำนักงานเขตสวนหลวง. (2568). *แผนปฏิบัติราชการเขตสวนหลวง พ.ศ. 2568*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเขตสวนหลวง.

สำนักงานเขตสวนหลวง. (2566). *ชุมชนเจริญพัฒนา เขตสวนหลวง: ชุมชนปลอดขยะ Zero Waste*. เอกสารเผยแพร่ภายในชุมชน.

เรืออากาศโทหญิงกมลชนก จันทร์เกตุ. (2560).*การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา : ชุมชนเกาะยอจังหวัดสงขลา*.การค้นคว้าอิสระคณะรัฐศาสตร์มหาบัณฑิต (บริหารและรัฐกิจและกิจการสาธารณะ) สาขาวิชาบริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะสำหรับนักบริหาร คณะรัฐศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.